

ПОКУШАЈ БОГОСЛОВСКОГ ИСПИТИВАЊА СТАРИХ СРПСКИХ БИОГРАФИЈА

— Поводом Теологије Св. Саве Васа Ивошевића —

Ту, недавно,* допио ми је у руке омањи рад протојереја Васа Ивошевића, професора богословије у Сремски Карловцима, **Теологија Св. Саве**; то је, у ствари, сепарат из дво-броја **Православне мисли** за 1973. годину.

Овај, како га назвах, омањи рад јесте једна прегнантно и концизно писана студија која обрађује богословску мисао Св. Саве. Писан синтетички, овај језгровити и лапидарни текст отвара читаоцу увид у комплетну православну догматику и етику, садржану у проповиједима и поукама Св. Саве, сачуваним у списима — његовим и његових биографа. Писац је проучио изворне текстове у преносу на наш савремени језик, и то не све него само биографије, док су изостале повеље и Служба у којима има такође богословски дубоко фундираних мисли; затим је извршио концентрацију сабраног градива, а онда приступио његовој обради. Зато је овај рад синтеза, гледано са становишта примијењеног метода рада, а преглед — широк и лепезаст, чак и систем — гледано по богатству мотива и тема које покреће. Гледано формално, могла би да се стави методолошка примједба аутору да је поступио сувише схоластички и параграфски; међутим, чести наслови не представљају никакво сецкање и дробљење велике теме православне догматике, него се налазе ту у тексту само ради тематике прегледности. Ријеч пишчева је документарна јер се увијек наслања на податак; и управо због те, скоро егзактне везаности за податак — она је кратка даха.

Писац редовно иде за догматским мотивима у дјелима Св. Саве и ње-

гових двојице биографа, а ријетко трага за њиховим коријенима и узорима у византијској богословској литератури. Поред неколико ситнијих осврта који не говоре много налазимо неколике дуже биљешке на тему о исихазму који писац — по мом мишљењу сасвим оправдано — налази у српскоме богословљу још од његових почетака, од Св. Саве, а то је било читав један вијек прије појаве Григорија Паламе. Позивања су честа на Доментијана, односно на његово дјело; а кроз Доментијана је, кроз његову писану — а претпостављамо и усмену, казну — ријеч особито заблистала свјетлост која је дала богословску тинктуру и православни богословско-мистични дах на шима старим биографијама, иначе најбогатијем и најпримјетнијем роду наше старе књижевности, те су оне — то управо видимо из овога краткога и вриједног пажње покушаја — хришћанска православна догматика, а с њом заједно и етика, преточена у нашу ријеч, казана нашем човјеку и упућена њему с циљем да га васпита за нешто више и да га изведе на те висине.

Под 'лупом' читалаца-истраживача текстова наших средњовјековних биографија налажени су различити подаци: историјски, културноисторијски, књижевни и, готово редовно, истицана је њихова прожетост библијским текстовима и чудима; њихова теолошка особина је врло често помињана а ријетко се кад на њу освртало дуже и шире. Овај рад је цио постављен и развијен у томе правцу. Зато он представља камен темељац једнога новог третмана старих српских биографија, почињући од Св. Саве — то је искључиво бо-

* Приказ је писан прије двије и по године и објављује се без накнадних измјена.

гословски прилаз грађи и богословска обрада исте.** Управо то што је писац имао као намјеру — богословски прилаз грађи и богословска обрада те грађе — понестаје овоме раду. То је утисак коме се не можемо отети читајући нарочито неке пасусе ове студије. Марљиво прикупљени цитати, некад и одвише кратки, али садржајни, њихова педантна поређаност и мозаичко слагање једнога до другог — више нам, кажем нарочито мјестимично, дјелује као регистар него као обрађен текст у који се слило оно што је битно и заједничко тим бројним наводима. Истина, пишчева порука која се испољава кроз тај 'мозаик' јасна је и ишчивата се лако из њега, али — она је само у плану и читалац треба да је слуги.

Ми смо навикли да слушамо, па и несвјесно понављамо, 'теорију' како је наш језик ускога спектра, како је плитак и немоћан за адекватно изражавање многих финеса а готово сложене и суптилне тематике из натприродног открочења. То оптуживање и дисквалификовање нашега језика и наше мисли — па и словенске мисли и језика уопште — а у корист грчкога језика и мисли иде до генералисања. Међутим, кад пажљиво погледамо неке на изглед ситне податке, не можемо у потпуности прихватити ово мишљење; оно је прихватљиво само у појединим случајевима, и тих појединих случајева свакако има доста, али они нијесу редовна појава. Зато рад овакве врсте — а који би се односио на наше старе биографије као на род у цјелини, или можда на цијелу нашу књижевност у средњем вијеку — требало би да садржи једно поглавље, или бар повећи одломак у уводном, приступном излагању, у коме би били изнесени извјесни резултати са примјерима који казују да наш језик, па можда и савремени, није тако и толико туп и плитак, негибак и штур и као такав скроз неспособан за изражавање суптилних откривених богословских мисли.

Овоме имамо примјер у ријечи самога Св. Саве, сачуваној код Доментијана, коју је — пало ми је у

очи — аутор пропустио да унесе у одломак о христологији.

У разговору Св. Саве и угарскога краља за Господа Исуса Христа је два пута речено да је он **јединочедни Син Божји**. У овом контексту у нашим богословским и богослужбеним књигама стоји црквенословенски израз 'јединородниј' који је дослован превод грчкога придјева 'моногнис'. Оба ова израза, и црквенословенски и грчки, нијесу довољно прецизна: грчки изражава истородност онога ко је рођен са оним од кога је рођен, а исто тако и рођење, рађање па и рођено — оно што је рођено. Овај филолошки 'чвор' је могуће раздријешити на два начина: преводом са 'једнородни', 'истородни' — ако хоће да се истакне истородност, једнобитност онога ко рађа са оним ко је рођен, и преводом са 'јединорођени', 'једини рођени', 'јединац' — ако хоће да се истакне да није било више рођених, осим тога једног. Св. Сава има јасну мисао и исказује је крајње јасно неупоредиво јасније од директнога превода наведенога грчког придјева; он употребљава сложеницу придјевског облика — 'јединочедни'. Чедо или дијете је увијек истога рода са својим оцем — у овом контексту то је Бог Син са Богом Оцем; али: да ли тај отац, односно Отац, има више синова или само тога једног — то је оно што јасно казује ова успјела кованица Св. Саве. Да се разумијемо, можда је Св. Сава нашао узор овој кованици у самоме грчком језику који је, сва је прилика, добро знао; али једно је факат: у овоме контексту ми га немамо ни у текстовима догматских расправа ни у текстовима црквене поезије, колико је бар мени познато.

Пажљивим читањем, вјерујем, нашло би се још сличних израза. Њихово откривање и освјетљавање било би лијеп прилог нашем богословљу и нашој лингвистици и — исто — тако — карактеристици мисаоне оштрине и гипкости нашега духа који — то овдје видимо — неће бити да је увијек испод нивоа грчког духа и израза.

др Димитрије М. Калезић

** Рад је, па и овај приказ, писан прије ни што је др Атанасије Јевтић почео рад на својој опширној и документованој студији Из богословља Сетовга Саве и његових биографа, објављеној у књизи Свети Сава — Споменица поводом осамстогодишњице рођења, Београд, 1977.